

УДК 351.84:364

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Назарова Галина Валентинівна, д.е.н., професор, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Тімофєєва Марина Іванівна, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація. Стаття присвячена системному аналізу теоретичних аспектів формування системи соціального захисту населення. Сучасні реалії розвитку держави потребують значного переосмислення сутності соціального захисту населення, а відповідно, постановки нових завдань, які покликані вирішувати ця система, та механізмів здійснення соціального захисту населення, що мають бути адекватні ринковим умовам.

Ключові слова – соціальний захист, соціальна політика, система соціального захисту.

На всіх етапах історичного розвитку суспільства соціальний захист був індикатором громадянської позиції держави. Його ефективна організація є гарантом стабільності суспільства. У складний час, який переживає сьогодні наша країна, головним пріоритетом державної соціальної політики має стати намагання зробити якомога більше для того, щоб кожний, хто потребує допомоги, відчув увагу та підтримку з боку держави.

Значний внесок у розвиток соціального захисту внесли вітчизняні вчені-економісти: Н. Абакумова, Н. Борецька, В. Бех, В. Гейця, І. Грига, Н. Дем'яненко, Р. Корнющина, Е. Лібанова, М. Лукашевич, Г. Назарова, І. Рудкевич, І. Сирота, Т. Семигіна, С. Тетерський, П. Шевчука та ін. Авторами вирішене велике коло питань теоретичного і методологічного характеру. Проте, не дивлячись на значну кількість робіт в області соціального захисту, важливої проблеми в нових умовах ще не достатньо розроблено.

На нашу думку, реформування системи соціального захисту повинне здійснюватися на основі першочергово з визначення основних понять та їх наукового обґрунтування.

Поняття соціального захисту населення досить широке і стосується, вірніше сказати, охоплює всі верстви населення тією чи іншою мірою. Це, з одного боку, дає дуже великий обсяг емпіричного матеріалу, а з другого - ускладнює аналіз даної сфери людської діяльності.

Одним із важливих інструментів реалізації принципів соціальної держави є соціальна політика. Різні країни обирають свої моделі соціальної політики, однак усі вони передбачають створення умов для забезпечення чіткого функціонування всієї системи соціально-політичних інститутів щодо регулювання соціальних відносин. Ось чому, більшість науковців вважають, що об'єктом соціальної політики соціальної держави є суспільні, зокрема, соціальні відносини, процеси життєдіяльності соціуму що безпосередньо чи опосередковано впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення нею власних соціальних потреб та інтересів, освоєння і творення соціальних цінностей [1].

Отже, соціальна політика – це система управлінських, регулярних організаційних рішень і ідей, а також цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалася в суспільстві на певному історичному етапі його розвитку та знаходить втілення в соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб й інтересів людини у суспільстві [2].

Провідні науковці в сфері соціального захисту визначили негативні наслідки соціальної політики без достатньо дослідженої сутності соціального захисту населення наведемо тези з дисертації Ю.О.Шклярського [3]: “З'ясування суті соціального захисту населення, його місця в економічній структурі дає можливість знайти відповідні методи та моделі, які б дозволяли передбачати резуль-

тати різного роду допомоги, що надається з різних джерел. Тому дуже часто результати запланованих заходів передбачають з досить наївних концепцій реальності, що дає перекручені ефекти, протилежні тим, на які сподівалися. Прикладом може служити так звана “шведська модель соціалізму”, яка поступово знищила мотивацію до праці у значній частині населення цієї країни, що призвело до спаду ефективності виробництва. Якщо ми візьмемо більш низький рівень економічного аналізу (галузь, підприємство, район), негативні наслідки такої практики тут проявляються ще в більш масовому порядку”.

Нижче наведенні різні визначення соціального захисту.

“Соціальний захист населення - державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установа соціальних стандартів” [4].

“Під системою соціального захисту сьогодні розуміється сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих” [5].

“Соціальний захист - це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України” [6].

Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездат-

ності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [7].

Поняття «соціальний захист» у широкому розумінні визначають як діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийнятної рівня життя [8].

Ці визначення відображають підходи різних авторів до сутності даного поняття, а об’єднує їх те, що під соціальним захистом розуміється лише той обсяг соціальних гарантій, що безпосередньо надається державою.

Автором пропонується своє визначення “соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту, гарантованого Конституцією України, кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах, що ґрунтуються на соціальній справедливості й рівності прав”.

Отже, соціальний захист – це багаторівнева система економічних, соціальних та правових відносин по управлінню соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя. Система соціального захисту об’єднує наступні елементи: соціальне забезпечення, соціальну допомогу окремим категоріям населення, соціальне страхування. Соціальне страхування виступає системою формування доходів соціального захисту населення, а соціальне забезпечення – системою здійснення виплат. Вважаємо за доцільне в системі соціального захисту виокремити державну та недержавну складові.

Список використаної літератури

1. Скуратівський В. А. Соціальна політика // Енциклопедія державного управління :

у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1. – С. 546-548.

2. Скуратівський В. Соціальна політика / В. Скуратівський, О. Палій. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 265 с.

3. Волгин Н. А. Социальное государство: Учебник / Волгин Н.А., Гриценко Н.Н., Шарков Ф.И. – М.: Издательско-торговая корпорация —Дашков и К!, 2004. – 416с.

4. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки : навч. посіб./ Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2000. – 209 с.

5. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. - К.: Знання-Прес, 2000. - 209 с

6. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави / В. Москаленко // Наукові записки. – 2003. – Том 21. – С. 42.

7. Українські Закони. Соціальний кодекс України / В.С.Журавський та ін. – К. : Логос, 1998. – 319 с.

8. Шклярський Ю.О. Удосконалення управління соціальним захистом населення в регіоні (на матеріалах Миколаївської області): Дис. канд. екон. наук: 08.09.01 / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. - К., 1999. – 192 с.

Автори

Назарова Галина Валентинівна, д.е.н., професор, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (gnazarova@i.ua)

Тимофєєва Марина Іванівна, аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (gnazarova@i.ua)

Тези доповіді надійшли 07 лютого 2017 року.

Опубліковано в авторській редакції